

Tilburg University

Zorg voor jeugd: het systeem onder de loep

Mathijssen, Jolanda

Publication date:
2023

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Mathijssen, J. (2023). *Zorg voor jeugd: het systeem onder de loep: Van je familie moet je het maar hebben.*

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

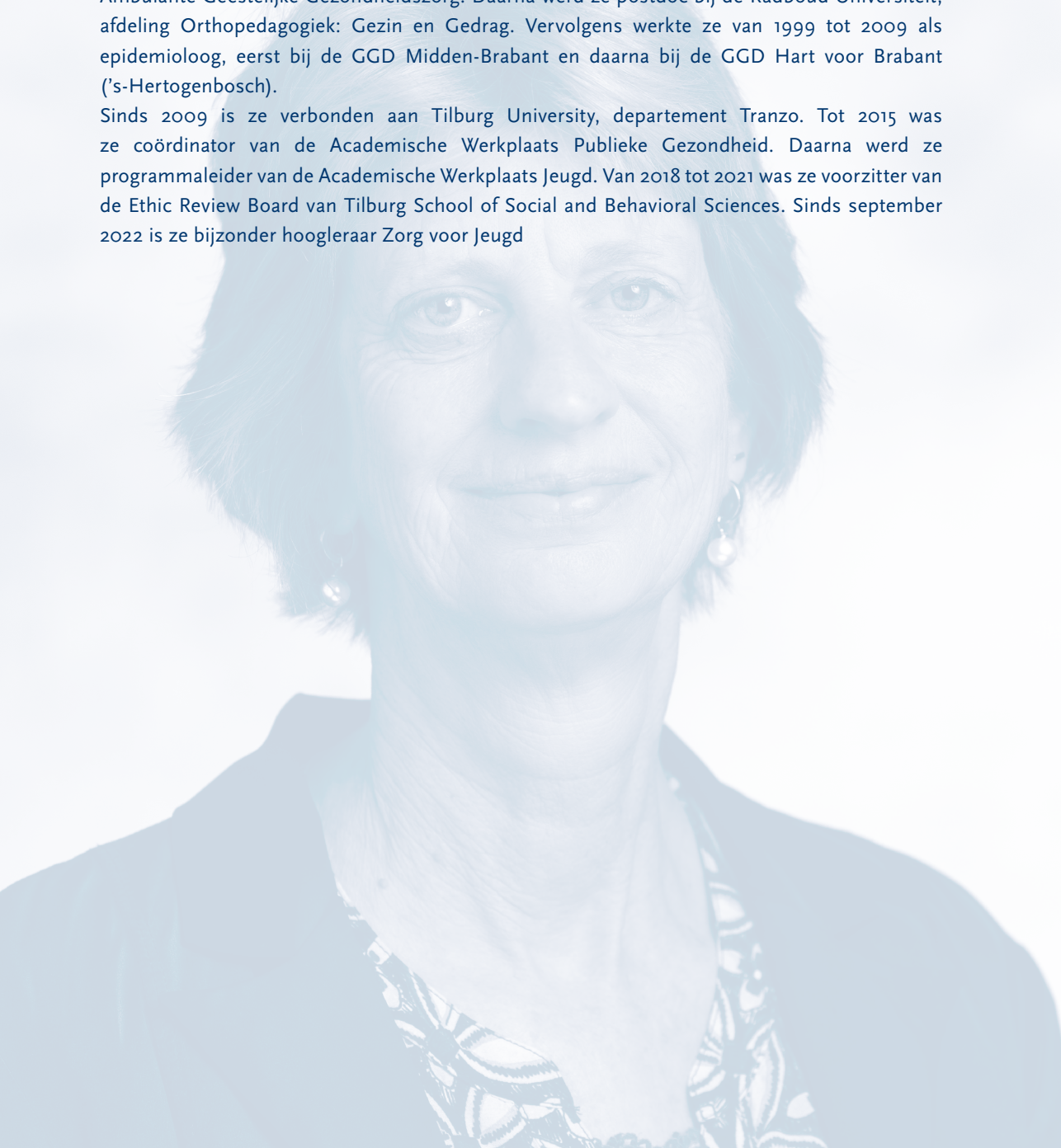
Zorg voor jeugd: het systeem
onder de loep. Van je familie moet je
het maar hebben.



Rede, uitgesproken door
Prof. Dr. J.J.P. Mathijssen

Prof. Dr. J.J.P. Mathijssen (1964) studeerde in 1987 af aan het H.B.O. richting Jeugdwelzijnswerk (Eindhoven). In 1992 studeerde ze af als gezinspedagoog aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Daarna ging ze aan de slag als onderzoeker in opleiding bij de afdeling kinder- en jeugdpsychiatrie van het Sophia Kinderziekenhuis. In 1998 promoveerde ze aan de Erasmus Universiteit (Rotterdam) op een onderzoek naar de invloed van gezinsfunctioneren op het verloop van probleemgedrag van kinderen aangemeld bij een Regionale Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg. Daarna werd ze postdoc bij de Radboud Universiteit, afdeling Orthopedagogiek: Gezin en Gedrag. Vervolgens werkte ze van 1999 tot 2009 als epidemioloog, eerst bij de GGD Midden-Brabant en daarna bij de GGD Hart voor Brabant ('s-Hertogenbosch).

Sinds 2009 is ze verbonden aan Tilburg University, departement Tranzo. Tot 2015 was ze coördinator van de Academische Werkplaats Publieke Gezondheid. Daarna werd ze programmaleider van de Academische Werkplaats Jeugd. Van 2018 tot 2021 was ze voorzitter van de Ethic Review Board van Tilburg School of Social and Behavioral Sciences. Sinds september 2022 is ze bijzonder hoogleraar Zorg voor Jeugd



ZORG VOOR JEUGD: HET SYSTEEM ONDER DE LOEP.

VAN JE FAMILIE MOET JE HET MAAR HEBBEN.

JOLANDA MATHIJSSSEN

Rede,
uitgesproken bij de openbare aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar
'zorg voor jeugd' aan Tilburg University op 31 Augustus door Jolanda Mathijssen”.

© Jolanda Mathijssen, 2023

ISBN: 978-94-6167-494-4

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier.

www.tilburguniversity.edu/nl

ZORG VOOR JEUGD: HET SYSTEEM ONDER DE LOEP.

VAN JE FAMILIE MOET JE HET MAAR HEBBEN.

JOLANDA MATHIJSEN

Inhoudsopgave

Zorg voor jeugd	9
Wat is een gezin?	13
Het gezin als systeem	17
Gezinnen in beleid, praktijk en onderzoek	29
Referenties	37
Dankwoord	47

Zorg voor jeugd

Geachte Rector Magnificus, decaan, collega's, oud collega's, familie, vrienden, en andere toehoorders,

De Verenigde Naties riepen in 1993 een gedenkdag uit, die inmiddels jaarlijks op 15 mei plaatsvindt. Eerlijk gezegd verwacht ik niet dat die dag bij jullie thuis groots gevierd wordt. En ook al voel je je telefoon in je zak branden om te gaan googelen, dat is echt niet nodig. Blijf vooral luisteren, het antwoord komt vanzelf.

In mei van dit jaar ging ik naar het kunstmuseum in Den Haag voor een tentoonstelling over de toekomst van ons geld, getiteld “Het waterwerk van ons geld. Een publieke zaak waar niemand iets van begrijpt”[1]. Met behulp van zeer gedetailleerde tekeningen brengt de cartograaf Carlijn Kingma ons geldstelsel in kaart. Deze tekeningen moeten meer inzicht geven in waarom hoge inflatie, groeiende ongelijkheid en gebrek aan financiering voor duurzame projecten nauw met de inrichting van ons geldstelsel zijn verbonden. Het duurt even voor je enigszins in de gaten krijgt hoe geldstromen lopen of zouden kunnen lopen. Het geld stroomt als water naar beneden, maar komt daar eigenlijk, als gevolg van allerlei ingrepen, nooit aan. Met andere woorden, grote delen van de maatschappij blijven droog staan, omdat het water in de rijke bovenlaag rond blijft klotsen. Gelukkig zijn er ook een aantal filmpjes te zien, die meer uitleg geven bij de tekeningen. Maar toch blijft het duizelen. Het financieel stelsel lijkt een abstracte wereld, ver weg van de maatschappij, maar in werkelijkheid zijn de financiële sector en de maatschappij nauw met elkaar verbonden. Onze economie draait op geld dat door de financiële sector wordt verstrekt en beheerd. Na de filmpjes liep ik weer opnieuw naar het kunstwerk en zag ineens weer hele andere dingen. Door de hoeveelheid aan zeer kleine gedetailleerde tekeningen lukt het niet om het geheel in één keer te overzien. Echter door het steeds weer in- en uitzoomen krijg je wel meer grip op de materie. Ik zie jullie denken, waar gaat dit heen? Dit zou toch over zorg en jeugd gaan. Ik kan jullie geruststellen, dit gaat geen verhaal over economie worden. Dit kunstwerk brengt voor mij heel mooi in beeld waar het bij systeemdenken om gaat. Er zijn geen rechtlijnige verbanden te vinden. Alles hangt met alles samen. Het is niet zo dat als er op één plek aan de knop gedraaid wordt dit tot een verandering op slechts één andere plek leidt. Misschien zet het een heel proces aan veranderingen in gang of gebeurt er ergens anders iets wat je helemaal niet verwacht had. En soms moet je heel erg inzoomen op iets kleins om enigszins grip te krijgen op het grotere geheel. Complexe problemen kennen geen simpele oplossingen, daarvoor is radicaal systeemdenken nodig.

In haar boek over systeemdenken citeert Donella Meadows [2] haar collega Fred Kofman, die heel mooi samenvat wat het uitgangspunt van denken in systemen is. ‘Eigenlijk praten we niet over wat we zien: we zien enkel datgene waar we over praten’. Als een staatsecretaris

het Nederlandse gezinsleven als oorzaak noemt van toenemende psychische klachten bij kinderen, hebben we vooral het beeld in gedachten dat ouders onnodig snel naar de jeugdzorg stappen. Alle andere mogelijke oorzaken voor het groot aantal kinderen dat zorg vraagt zoals bijvoorbeeld prestatiedruk, schuldenproblematiek, beperkt sociaal netwerk, maar ook de inrichting van het jeugdstelsel zelf, blijven buiten beschouwing.

Uit de kindmonitor van de GGD-en in Noord-Brabant [3] blijkt bijvoorbeeld duidelijk dat ouders in het geval van opvoedproblemen steeds minder vaak hulp zoeken in hun directe omgeving (van 22% in 2013 naar 13% in 2021). Tegelijkertijd gaat dat niet gepaard met een toename in het zoeken van professionele hulp, in ieder geval niet zoals gerapporteerd door de ouders zelf (13% in beide jaren). Het is nog lastig om die cijfers te duiden. Zo lijkt het percentage ouders dat problemen ervaart bij de opvoeding af te nemen met de jaren, wat zou kunnen betekenen dat ze ook minder hulp nodig hebben. Maar nog steeds rapporteert ongeveer één op de drie ouders soms tot vaak problemen. Bovendien ervaren ouders wel meer stress bij de opvoeding (toename van zes procentpunt van 26 naar 32%).

We moeten niet denken dat we door alleen maar tegen ouders te zeggen dat ze voor hun problemen niet naar professionele hulp moeten stappen, de vragen waarmee ze naar jeugdzorg gaan, plotseling opgelost zullen zijn. Want weten we wel waarom ze niet in hun eigen sociale netwerk om ondersteuning vragen? Is het sociale netwerk kleiner geworden, durven ze hun problemen niet op tafel te leggen, of hebben ze überhaupt niet de rust en ruimte om met hun netwerk over problemen te praten? Maar stel in het simpele geval dat ouders, door de oproep van de staatsecretaris, inderdaad minder snel om professionele hulp vragen en dat daardoor het percentage gezinnen dat jeugdzorg krijgt afneemt. Kan het dan zo zijn dat er ineens op hele andere plekken problemen ontstaan? Gaan ze dan misschien vaker naar de huisarts, die ook al een overvolle agenda heeft? En worden dan wellicht de problemen onnodig gemedicaliseerd? Worden mogelijkerwijs problemen, die heel klein waren, uiteindelijk, doordat ze niet aangepakt worden, heel groot? Raken ouders nog meer in de stress, omdat ze geacht worden zelf hun problemen op te lossen en leidt dit mogelijk tot andere problemen, zoals bv. een burn-out? Kortom, we moeten verder kijken dan de eenvoudige oorzaak-gevolg relaties. Dat geldt zeker ook voor de zorg voor onze jeugd. Ook die heeft radicaal systeemdenken nodig.

Laat ik dan ook maar meteen met de deur in huis vallen als het gaat over de titel van mijn leerstoel. Er kleven, wat mij betreft, toch wel wat bezwaren aan 'Zorg voor Jeugd'. Zo op het eerste gezicht is er niets mee. Want de jeugd heeft de toekomst en om daar te komen, heeft ze zorg nodig. Sterker nog, zonder zorg groeien kinderen niet op. Maar daarmee kom ik meteen aan het eerste bezwaar; het woord 'zorg'. Zorg is een allesomvattende term; maar

tegelijktijd weinig zeggend. Als je het woord zorg op zoekt in de van Dale krijg je de volgende resultaten: **1** zorgvuldigheid, aandacht; **2** liefderijke bezorgdheid; bewaking, verzorging; **3** gezondheidszorg; en **4** ongerustheid. Bij de laatste omschrijving gaat het vooral om zorg OM en niet om zorg VOOR. Als we de media mogen geloven baart de jeugd ons enorm veel zorgen. We hoeven de krant maar open te slaan en koppen als 'Forse verslechtering mentale gezondheid meisjes', "Studenten overspoeld door hoge eisen" en "Een derde van kinderen op basisschool leeft in stressvolle thuissituatie" vliegen ons om de oren. Nu wil ik dat zeker niet bagatelliseren, maar belangrijk is wel om voor ogen te houden dat ouders en overheid zich altijd zorgen hebben gemaakt om onze jeugd. Die zorgen dienen echter wel in cultuurhistorisch perspectief gezien te worden. Zo bekommerden ouders zich in de 16^e eeuw vooral om de gezondheid en overlevingskansen van hun nageslacht. In de 17^e eeuw ontstaan er juist zorgen om de liefdevolle opvoeding; kinderen zouden daar maar verwend van raken. Volgens John Locke uit de 17^e eeuw zijn kinderen van nature egocentrisch en doen er alles aan om hun zin te krijgen. Vandaar dat het belangrijk is om ze te disciplineren en een sobere levensstijl bij te brengen. Kinderen moet geleerd worden om eerbied te hebben voor hun ouders en ze moeten gestraft worden als ze iets doen wat niet mag. Het begin van de 19^e eeuw wordt gekenmerkt door veel armoede en maken rijke burgers en staatslieden zich zorgen om de 'domheid van het volk' en moreel verval. Onderwijs moet deze zorgen wegnemen. Het kindwetje van van Houten, eind 19^e eeuw, is er gekomen om arbeid door en verwaarlozing van kinderen tegen te gaan. Kinderen tot 12 jaar horen op school. Begin 20^e eeuw leidt dit eindelijk tot de leerplichtwet [4]. Daarnaast zijn er ook zorgen VAN jeugd. Vorig jaar verscheen er een inspiratiebundel van de 14 adviesraden van de regering en parlement [5]. Jongeren maken zich zorgen over goed onderwijs, werk, een betaalbaar huis, kinderen krijgen, een leefbare planeet, hun gezondheid en gelijke kansen en roepen de samenleving en de politiek op om er voor te zorgen dat ze een hoopvolle toekomst tegemoet kunnen gaan. Op deze manier kunnen zorgen OM en VAN jeugd leiden tot zorg VOOR jeugd.

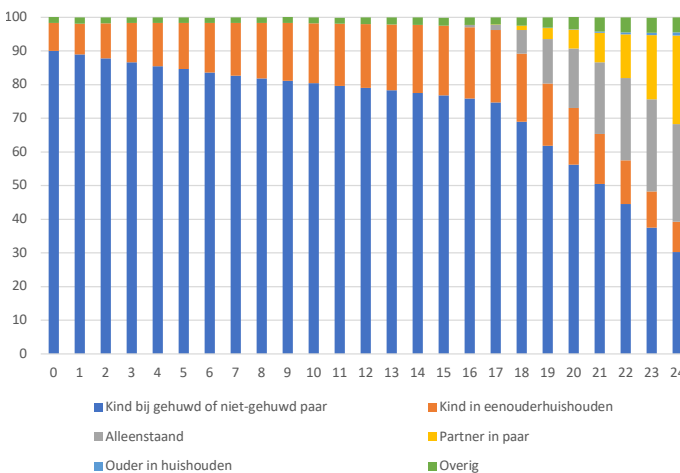
Echter, alleen met zorg voor jeugd zijn we er niet. Om kinderen op te laten groeien tot volwassenen hebben ze verzorging en opvoeding nodig. Ouders hebben de eerste verantwoordelijkheid hiervoor. Bovendien hebben kinderen ook het recht om bij hun ouders op te groeien. Dit is terug te vinden in het verdrag inzake de rechten van het kind [6]. Daarnaast staat er in deze zelfde rechten dat de overheid de plicht heeft ouders te ondersteunen bij hun opvoedtaken als zij dat nodig hebben. En tenslotte, dient de overheid te zorgen voor een goed en doordacht systeem van jeugdhulpverlening. Dat systeem moet gericht zijn op het geven van passende zorg, hulp en ondersteuning aan kinderen en hun ouders. Dus als we het over zorg voor jeugd hebben, kan dit niet zonder zorg voor de ouders / opvoeders en het gezin.

Wat is een gezin?

Dat het gezin een belangrijke rol speelt in iemands leven, komt ook tot uitdrukking in de vele spreekwoorden en gezegden, die erover bestaan. De appel valt niet ver van de boom (kinderen aarden naar hun ouders). Een aardje naar zijn vaartje hebben. Elk huisje heeft zijn kruisje. Het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Het hemd is nader dan de rok (eigen familie gaat voor). Oost west, thuis best. En, van je familie moet je het hebben. Dit laatste gezegde heeft eigenlijk heeft een hele negatieve betekenis, namelijk in veel gevallen kan men zijn eigen familieleden het minst vertrouwen. Maar, of het nu positief of negatief is, vanuit het kind bezien, zal hij of zij het toch van zijn / haar gezin moeten hebben. Vooral in de eerste jaren is het kind volledig afhankelijk van zijn gezin. Naarmate de kinderen ouder worden zal de ouderlijke zorg afnemen, maar ook in de jaren daarna blijven ouders nog een belangrijke rol spelen in het leven van kinderen. In elke ontwikkelingsfase van het kind bestaan er algemene opvoedingsopgaven voor ouders, van sensitief en responsief reageren op signalen van kinderen in de leeftijd van 0 tot 2 jaar tot ondersteunen bij de verdere ontwikkeling van de identiteit bij 12- tot 16-jarigen en adviseren bij jongvolwassenen [7].

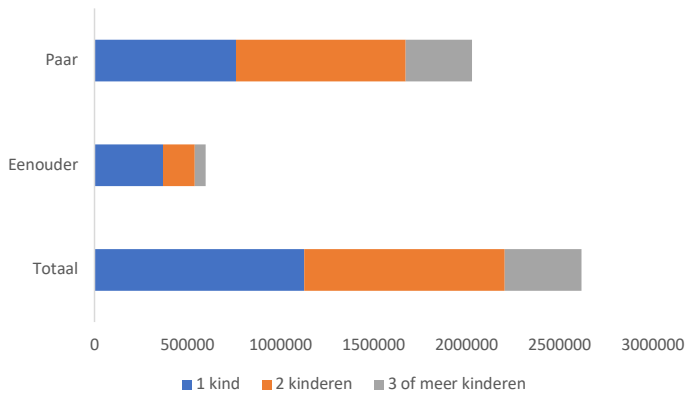
De rijksoverheid hanteert sinds 1996 de volgende definitie voor gezin: “Elk leefverband van één of meer volwassenen die verantwoordelijkheid dragen voor de verzorging en opvoeding van één of meer kinderen (VWS, 1996)”. Een belangrijk criterium om een samenlevingsvorm een gezin te noemen is de aanwezigheid van kinderen.

Hoewel het aantal kinderen dat bij ouders woont afneemt met de leeftijd, woont 98% van de minderjarige kinderen, tot 18 jaar, in een huishouden met één of twee volwassenen.



Figuur 1 Jongeren naar positie in het huishouden, 1 januari 2022 [8]

In 2022 waren er in Nederland 2,6 miljoen huishoudens met thuiswonende kinderen. De meeste kinderen wonen in een gezin waarin de volwassenen gehuwd zijn. Dat wil echter niet zeggen dat deze volwassenen ook de biologische en / of de juridische ouders zijn van het kind.

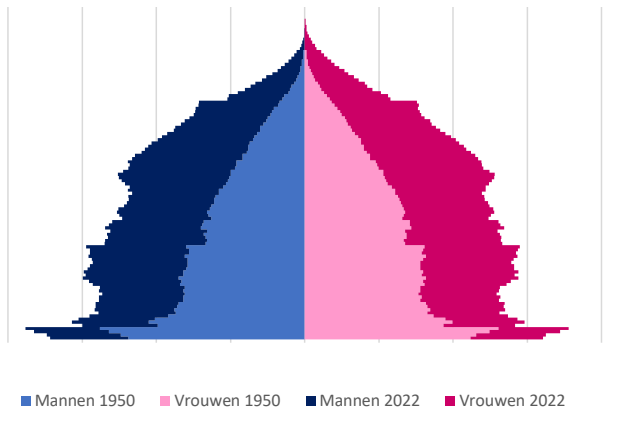


Figuur 2 Huishoudens met thuiswonende kinderen [8]

In ongeveer 19% van de huishoudens is er sprake van een zogenaamd complex gezinsverband. Dat wil zeggen dat de kinderen opgroeien met één of twee stiefouders, stiefbroers- of zussen of halfbroers- of zussen[9], het zogenaamde patchworkgezin. Deze complexiteit is echter niet nieuw. Eind 19^e eeuw verloren veel kinderen één of beide ouders. Moeders stierven geregeld in het kraambed en vaders hertrouwden relatief vaak, waardoor stiefmoeders in het leven van kinderen geen bijzonderheid was. Daarna stabiliseerde het gezinsleven, vooral door verbeteringen in de gezondheidszorg waardoor sterfte minder vaak voor kwam. Vanaf halverwege de jaren zestig uit de vorige eeuw werd het gezinsleven weer complexer, nu vooral veroorzaakt door scheidingen. Op 1 januari 2022 woonde ongeveer één op de zes minderjarige kinderen in een éénoudergezin.

Nederland kent ongeveer vijf miljoen jongeren tot 25 jaar. Als we kijken naar de bevolkingsopbouw zien we dat er de afgelopen 50 jaar wel het een en ander is veranderd. Het gemiddeld aantal kinderen per vrouw is gedaald van 2,6 naar 1,6. Waren er in 1970 veel jongeren nu is het aandeel jongeren in de bevolking gedaald, mede doordat ouderen langer blijven leven. De vorm van de bevolkingsopbouw laat zien dat er relatief een grote druk ligt op de jeugd.

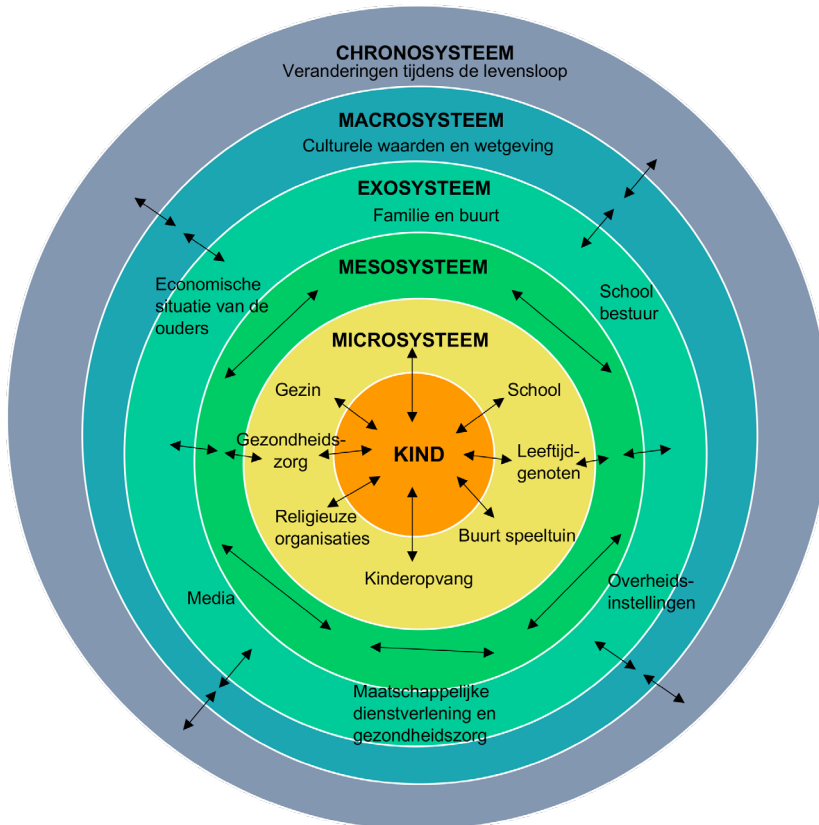
Tegelijkertijd geldt dat ook voor hun ouders. Want voor een deel van hen geldt dat zij, naast de zorg voor hun kinderen, ook voor hun eigen ouders moeten zorgen.



Figuur 3 Leeftijdsopbouw in Nederland in 1950 en 2022 [10]

Het gezin als systeem

De ecologische systeemtheorie van Bronfenbrenner [11] biedt een inzichtelijk model om de ontwikkeling van een kind te verklaren. Deze theorie bestaat uit vijf systemen, gebaseerd op de mate van invloed, die ze hebben op de ontwikkeling van het kind. Dat wil zeggen, hoe dicht een systeem bij het kind staat, hoe meer invloed het zal hebben. Het microsysteem bestaat bv. uit het gezin, en de school, het zijn die groepen, die het meest direct contact hebben met het kind. Het mesosysteem gaat over de relaties, die plaatsvinden tussen de groepen van het microsysteem, bv de relatie tussen de ouder en de leerkracht. Het exosysteem heeft geen directe relatie met het kind, maar de beïnvloeding loopt via het microsysteem. Voorbeelden van het exosysteem zijn de sociaaleconomische status van de ouders, de buurt waarin het kind opgroeit, maar ook het jeugdzorgstelsel. Het macrosysteem gaat o.a. over culturele waarden en wetgeving. Het chronosysteem tenslotte verwijst naar de invloed van veranderingen in de omgeving op de ontwikkeling van het kind, zoals bijvoorbeeld de overgang van het primair naar het voortgezet onderwijs, maar ook scheiding of de komst van een nieuw gezinslid.



Figuur 4 Ecologische systemen van Bronfenbrenner [11]

Het gezin kan zelf ook weer opgevat worden als een systeem. De basis van gezins-systeemtheorieën ligt bij Von Bertalanffy [12]. Volgens hem was het lineaire denken, d.w.z. het denken in oorzaak-gevolg relaties, een te eenvoudig weergave van de werkelijkheid. Er zou veel meer naar het geheel gekeken moeten worden. Systemen bestaan uit delen, die met elkaar samenhangen en elkaar circulair beïnvloeden. Dat betekent als in één deel van de groep iets verandert, er ook in andere delen veranderingen volgen.

Een gezinssysteem kent drie kenmerken:

- (a) Het is samengesteld uit subsystemen, d.w.z. de ouders, kinderen en hun onderlinge afhankelijke relaties. Er is echter wel sprake van een hiërarchische structuur, waarbij het ouderlijk subsysteem de belangrijkste is.
- (b) Het is een geheel, waarbij het geheel groter is dan de som der delen.
- (c) Het is een adaptieve zelforganisatie. Dit betekent dat een gezin zich als een open, levend systeem aan kan passen aan verandering of uitdagingen [13, 14].

Vanuit een gezinssysteem theoretisch perspectief wordt benadrukt hoe de ontwikkeling van kinderen begrepen dient te worden in de context van het gezin en de interacties tussen de subsystemen.

De subsystemen binnen het gezin

Ouder-ouder relatie

De relatie tussen ouders is het basissubstelsysteem in een gezin, die een sterke invloed heeft op het functioneren van het hele gezin, op de individuele gezinsleden en op andere relaties binnen het gezin [15]. Een gezinssysteem start met de relatie tussen de ouders van het kind. De meeste kinderen hebben bij de geboorte twee ouders, die het gezag hebben. Ouders, die gezag hebben over een kind hebben de plicht en het recht hem of haar op te voeden en te verzorgen. De ouder mag zelf bepalen hoe hij / zij dat doet. Wel is bij wet vastgelegd dat de ouder moet zorgen voor het lichamelijke en geestelijke welzijn van het kind [16]. Dit betekent ook dat een ouder het kind niet mag mishandelen. Hier ligt ook de wettelijke basis voor mogelijk ingrijpen van de overheid in het gezin [17]. Met de komst van een kind komen er drie relaties in een gezin, naast de partnerrelatie tussen de ouders, komt er ook een relatie tussen ouder A en het kind en tussen ouder B en het kind.

De transitie naar het ouderschap gaat vaak gepaard met blijdschap, maar is tegelijkertijd een stressvolle levensovergang, die zowel om aanpassingen van het individu als van gezinsrelaties

vraagt [18, 19]. Ongeveer 65 jaar geleden interviewde LeMasters [20] jonge ouders. Uit zijn onderzoek bleek dat 83% van de ouders een lichte of ernstige crisis ervoeren tijdens de overgang naar ouderschap. Maar ook onderzoek van een paar jaar geleden laat zien dat de overgang van partnerschap naar ouderschap gezien kan worden als een van de meest uitdagende life events in een relatie [21].

Vooraf vrouwen en mannen met een geschiedenis van negatieve ervaringen in de kindertijd kunnen moeite hebben met de aanpassing aan het ouderschap. Verschillende onderzoeken hebben aangetoond dat negatieve jeugdervaringen in het verleden samenhangen met minder goede ouder-kindrelaties [22-25]. Vanuit een intergenerationeel perspectief betekent dit dat negatieve jeugdervaringen kunnen leiden tot negatieve ervaringen in de volgende generatie via een slechte ouder-kind relatie [26].

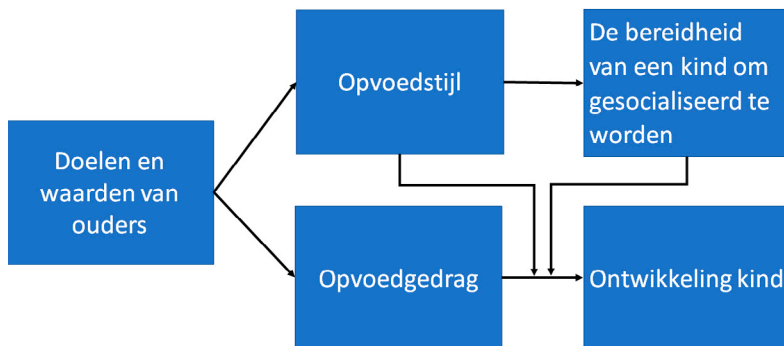
Onderzoek naar de samenhang tussen de relatie tussen ouders en de ontwikkeling van kinderen gaat vooral over conflicten tussen de ouders [27]. Vanuit de spillover theorie wordt verondersteld dat de conflicten tussen ouders samenhangen met conflicten binnen andere gezinsrelaties [28]. Zo kan bijvoorbeeld, frustratie bij de ouder na een conflict met de andere ouder overslaan in frustratie bij de interactie met het kind. Doordat ouders zo bezig zijn met hun eigen problemen is er geen ruimte om adequaat te reageren op de behoeften van de kinderen. Maar ook het omgekeerde kan het geval zijn, waarbij conflicten in de relatie met het kind over kunnen slaan op de relatie tussen de ouders. Ook kunnen problemen bij het kind leiden tot onenigheid tussen de ouders als zij het niet eens zijn over de geschikte aanpak van de problemen. Een meer directe samenhang wordt gevonden in de triangulatie theorie waarbij het kind direct betrokken wordt in de ruzie tussen de ouders [29], mogelijk voelt het kind zich onder druk te staan om partij te kiezen voor één van de ouders [30]. Conflicten van ouders, die over een langere periode blijven bestaan, kunnen zich uiteindelijk vertalen in problemen bij kinderen. Er is dan sprake van een soort opstapelings-effect [31]. Over het algemeen hebben verschillende meta-analyses en systematische reviews een samenhang aangetoond tussen conflicten tussen ouders en zowel internaliserende en externaliserende problematiek bij kinderen [32-34].

Ouder-kind relatie en opvoeding binnen het gezin

De kernfunctie van het gezin, ook terug te vinden in de definitie van VWS, is de opvoeding en verzorging van kinderen. Hoewel een eenduidige definitie van opvoeding ontbreekt [35], kan iedereen er zich wel een voorstelling bij maken. En als je zelf kinderen hebt weet je hoe ingewikkeld opvoeden kan zijn. Wat doe je met een peuter van twee, die languit in de supermarkt gaat liggen? Of die je met geen mogelijkheid in het fietsstoeltje krijgt, net op het moment dat je echt geen tijd hebt voor onderhandelingen. Wanneer mogen ze alleen

op straat spelen? Moeten ze je altijd laten weten waar ze zijn? Wanneer gaan ze voor het eerst alleen het dorp uit, de stad, het land? Moeten ze altijd naar je luisteren, mogen ze een eigen mening hebben? Wat als ze niet willen eten, niet willen slapen, niet naar school willen?

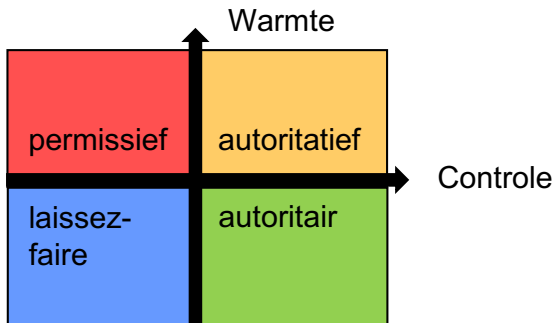
Het integrale model van Darling en Steinberg (1993) onderscheidt drie aspecten van opvoeding: 1) de opvoedwaarden en -doelen van ouders, 2) het daadwerkelijke opvoedgedrag; en 3) de opvoedstijl [36]. In het model wordt dus onderscheid gemaakt tussen gedrag en stijl. Opvoedgedrag verwijst naar *wat* ouders doen (het concrete gedrag), terwijl opvoedstijl verwijst naar *hoe* ze dingen doen, met andere woorden, de emotionele context van het gezin waarbinnen ouders reageren op hun kind [37]. De doelen en waarden van ouders bepalen hun opvoedgedrag en opvoedstijl. Daarbij wordt verondersteld dat het daadwerkelijke opvoedgedrag direct invloed heeft op het kind en dat de invloed van de opvoedstijl een modererende invloed heeft op de relatie tussen opvoedgedrag en de ontwikkeling van het kind.



Figuur 5 Integratief model van opvoedstijl en opvoedgedrag [36]

Een belangrijk overkoepelend doel van opvoeding is dat kinderen opgroeien tot zelfstandig functionerende leden van de samenleving. Dit alles gebeurt in de context van het geven van aandacht (warmte), en het uitoefenen van toezicht (controle). De socialisatietheorie van Maccoby en Martin onderscheidt vier verschillende opvoedingsstijlen, gebaseerd op basis van deze concepten [38]. De autoritatieve opvoedingsstijl wordt gekenmerkt door veel warmte en controle, de autoritaire door weinig warmte en veel controle, de permissieve door veel warmte en weinig controle en de laissez-faire door weinig warmte en weinig controle.

opvoedingsstijlen

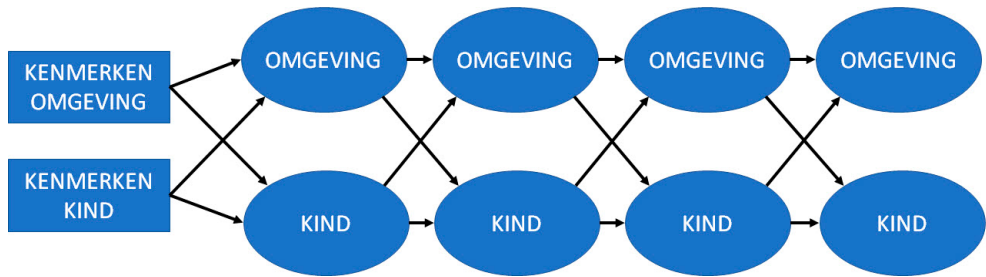


Figuur 6 Opvoedingsstijlen op basis van Maccoby en Martin [38]

Hoewel er weinig studies zijn, die het model van Darling en Steinberg [36] getoetst hebben, zijn er wel aanwijzingen, die dit model ondersteunen (e.g. [39]). Zo vonden Philbrook en Teti [40] in hun onderzoek bij jonge ouders dat opvoedgedrag rondom het slapengaan bij baby's, zoals vaste rituelen, die niet te lang duren, leidde tot beter slaapgedrag van het kind. Dit effect was er echter alleen maar wanneer moeders, als algemene opvoedstijl, een hoge mate van emotionele afstemming ten opzichte van en communicatie met hun kind lieten zien.

Meta analyses en systematische reviews laten een duidelijke, maar over het algemeen geringe, samenhang zien tussen opvoeding (gedrag en stijl) en een diversiteit aan psychopathologie bij kinderen, zoals angst, depressie, agressie en gedragsproblemen [41-47]. Er zit dus iets tegenstrijdigs in de bevindingen. Aan de ene kant is er ruimschoots aangetoond dat er een samenhang bestaat tussen opvoeding en psychopathologie bij kinderen. Aan de andere kant zouden de geringe effecten, die gevonden worden, de vraag op kunnen roepen wat nu daadwerkelijk het belang is van opvoeding. Daarbij wordt echter voorbij gegaan aan het feit dat kinderen niet zomaar overgeleverd zijn aan de opvoeding, zij hebben daar zelf ook invloed op. Sameroff [48] laat in zijn transactionele ontwikkelingsmodel zien dat kenmerken van opvoeding en kenmerken van kinderen elkaar wederzijds beïnvloeden over de tijd. Dus opvoeding heeft invloed op de ontwikkeling van kinderen, maar die veranderingen bij het kind hebben ook weer invloed op de opvoeding. Of iets anders gesteld; het gedrag of het temperament van een kind lokt specifiek gedrag van de ouders uit wat vervolgens het gedrag van het kind weer beïnvloedt. Helaas is er maar weinig empirisch bewijs voor dit model. Over het algemeen zijn de gevonden effecten maar matig en lijken de omgevingskenmerken en de kenmerken van het kind elkaar niet wederzijds te beïnvloeden [49]. Dat wil zeggen

dat in sommige gevallen de invloed vooral van het kind naar de omgeving lijkt te gaan en in andere gevallen meer vanuit de omgeving naar het kind. Tot op heden is het echter nog onduidelijk voor wie, welke gezinnen en onder welke omstandigheden de invloed vooral vanuit het kind lijkt te komen en wanneer vooral vanuit het gezin.

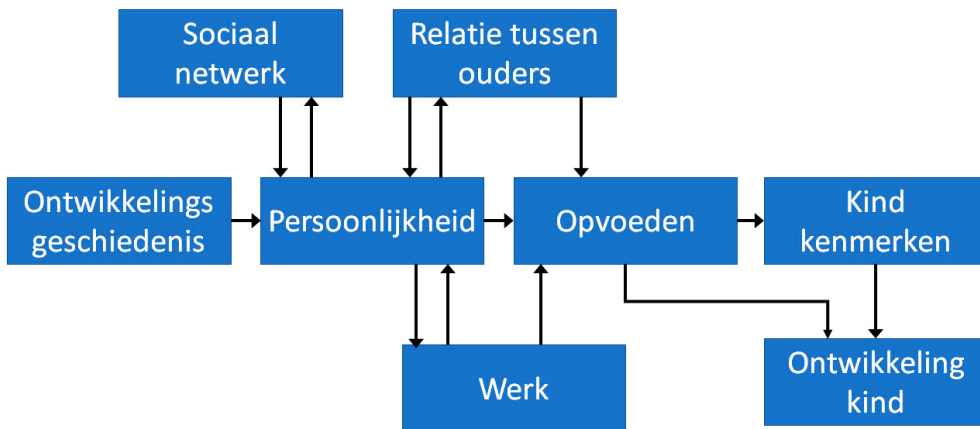


Figuur 7 Transactionele model van Sameroff [48]

Als er gekeken wordt naar de studies van opvoeding en ontwikkeling van kinderen dan zijn er vier aspecten, die in toekomstig onderzoek meer aandacht zouden moeten hebben. Ten eerste hebben de longitudinale studies, die uitgevoerd zijn, over het algemeen maar een beperkt aantal meetmomenten. Om een scherper beeld te krijgen van wederzijdse beïnvloeding zijn meerdere meetmomenten nodig en dienen de metingen wellicht ook al bij de geboorte van het kind te starten. Ten tweede hebben de meeste onderzoeken alleen een focus op moeders, hoewel er tegenwoordig wel steeds meer aandacht is voor de rol van vaders in de opvoeding. Uit de meta-analyse van van der Storm et al. [50] blijkt duidelijk het relatieve belang van opvoedingsgedrag van vaders, bovenop de invloed van het opvoedingsgedrag van moeders. Daarnaast toonde het onderzoek van Berkien et al. aan dat de combinatie van verschillende gedragingen van één ouder en van opvoedingsgedragingen en -stijlen van moeders en vaders meer variantie kunnen verklaren dan de focus op enkelvoudige gedragsaspecten van de individuele ouder[51]. Ten derde is het ook belangrijk om kindkenmerken, als temperament mee te nemen in onderzoeken naar opvoeding en psychopathologie. Temperament en opvoeding beïnvloeden elkaar wederzijds, hebben beiden een onafhankelijke invloed op gedrag van kinderen, en modereren de relatie tussen de andere variabele en psychopathologie bij kinderen[52]. Ten vierde gaat het in reviews en meta-analyses om gemiddelde effecten van opvoedingsstijlen en -dimensies. De effecten van opvoeding en causale processen zijn echter heterogeen. Dit betekent dat een zelfde opvoeding toch verschillende uitkomsten kan hebben voor kinderen, omdat ze verschillen in hun gevoeligheid voor opvoedingsinvloeden, afhankelijk van hun genen, temperament en bredere omgeving [53].

Om het nog ingewikkelder te maken, opvoedingsstijl en -gedrag worden niet alleen bepaald door de waarden en doelen van ouders en kindkenmerken. Zo veronderstelt het procesmodel van Belsky [54] dat de opvoeding van ouders bepaald wordt door drie domeinen van determinanten; kenmerken van de ouders, kenmerken van het kind en bronnen van stress en ondersteuning uit de omgeving.

De opvoeding van ouders wordt direct bepaald door hun persoonlijkheid, kindkenmerken, en de relatie met hun partner en werk. Maar daarnaast vinden er ook allerlei elkaar wederzijds beïnvloedende processen plaats. De persoonlijkheid van ouders heeft invloed op de relatie, die ze hebben met de andere ouder. Deze partnerrelatie kan ook weer invloed hebben op de persoonlijkheid van ouders. En beiden kunnen ze weer invloed hebben op de opvoeding. Daarnaast hebben de ontwikkelingsgeschiedenis en het sociale netwerk wel invloed, maar verloopt die via persoonlijkheid. Ook als is het model van Belsky inmiddels bijna 40 jaar oud, het heeft nog steeds een prominente rol binnen de wetenschappelijke literatuur over opvoeding. Een paar jaar geleden hebben Taraban en Shaw [55] een geüpdatete versie van het model van Belsky voorgesteld, waarin de drie domeinen uitgebreid worden met meer variabelen, zoals geslacht bij ouderkenmerken, gezinsstructuur bij sociale omgeving en emotieregulatie bij kindkenmerken.



Figuur 8 Procesmodel van Belsky [54]

Broers-zussenrelaties

En om het dan nog ingewikkelder te maken, zijn er vaak ook nog broer-zus relaties in het gezin, die zowel samenhangen met de ouderrelatie, de ouder-kind relatie maar ook met de ontwikkeling van kinderen. De review van Zemp et al [56] toonde aan dat er een kleine

positieve samenhang bestaat tussen de kwaliteit van de ouderrelatie en de broer-zus relatie. Dat wil zeggen als de kwaliteit van de ouderrelatie goed is ook de relatie tussen broers en zussen goed zal zijn. Bovendien blijkt dat de opvoedstijl van ouders duidelijk samenhangt met conflicten tussen broers en zussen. Een autoritatieve opvoedstijl hangt samen met minder conflicten, terwijl een autoritaire, permissieve en een laissez-faire opvoedstijl samenhangen met meer conflicten tussen de kinderen [57].

Hoewel er nog relatief weinig onderzoek gedaan is naar de samenhang tussen de kwaliteit van broer-zus relatie en gedrag van kinderen zijn er wel duidelijke aanwijzingen dat zowel een warme affectieve relatie, minder conflicten en minder ervaren verschil in opvoeding tussen broers en zussen samenhangen met minder internaliserende en externaliserende problematiek [58]. Waarbij met name conflicten een duidelijke rol blijken te spelen. Dit wordt ondersteund door de scoping review van Waid et al. [59]. Negativiteit en vijandigheid, dwingende interacties en geheime, criminele samenwerking tussen broers en zussen bleken duidelijk samen te hangen met het ontstaan van gedragsproblemen.

Het geheel is groter dan de som der delen

In het voorafgaande heeft de focus gelegen op de verschillende relaties binnen het gezin, en hoe die elkaar beïnvloeden of kunnen beïnvloeden. Een ander belangrijk aspect van de gezinssysteemtheorie is dat het geheel groter is dan de som der delen. Concreet betekent dit dat er eigenschappen aan het gezin als geheel toegeschreven kunnen worden, die niet te zien zijn als er ingezoomd wordt op een individu, meerdere individuen of hun onderlinge relaties.

Gezinsfunctioneren weerspiegelt de structurele en organisatorische eigenschappen van het gezin. Het is een complex, multidimensioneel begrip, en wordt afhankelijk van de onderliggende theorie geconceptualiseerd en geoperationaliseerd [60]. Er bestaan meerdere modellen en schalen, die gezinsfunctioneren beschrijven, zoals het circumplex model van Olson [61], het McMaster Model [62], het Beavers Systems Model [63] en de Gezinsklimaatschaal[64], ieder met een eigen focus op verschillende dimensies. Belangrijke aspecten van gezinsfunctioneren zijn organisatie, cohesie, communicatie, conflicten, aanpassings- en probleemoplossend vermogen. In een goed functionerend gezin zijn de rollen duidelijk, is er sprake van open communicatie en onderlinge verbondenheid (cohesie). Een goed functionerend gezinssysteem zorgt voor ondersteuning van zijn gezinsleden en hangt samen met zowel een positieve ontwikkeling van het kind en de ouders [65]. Als het gaat om cohesie dan zorgen goed functionerende gezinnen voor een goede balans tussen verbondenheid en autonomie voor de individuele gezinsleden. Zowel een hoge als een lage mate van cohesie typeert minder goed functionerende gezinnen. Kluwen gezinnen worden gekenmerkt door een hoge onderlinge afhankelijkheid, waardoor individuele leden vaak

weinig vrienden en hobby's buiten het gezin hebben. Aan de andere kant van het continuüm staat het los zand gezin. Deze gezinnen worden gekenmerkt door een beperkte mate van betrokkenheid binnen het gezin met een hoge mate van autonomie voor de gezinsleden. Zowel een te hoge als een te lage mate van cohesie blijken samen te hangen met het ontwikkelen van depressieve symptomen [66].

Ook al heeft een gezin eigenschappen, die niet direct te zien zijn als er ingezoomd wordt op een individu, toch kan de rol, die individuele gezinsleden aannemen een uiting zijn van het gezinsfunctioneren. Zagefka et al. [67] onderscheiden op basis van de literatuur zes verschillende rollen, die kinderen kunnen spelen in het gezin. Dat zijn de held, de zondebok, het verloren kind, de clown, de ouder en het meesterbrein. De held wil presteren om zijn ouders te plezieren. De zondebok is een soort rebel, die als katalysator voor problemen in het gezin functioneert, zijn gedrag leidt af van de problemen in het gezin. Het verloren kind voelt zich over het hoofd gezien en genegeerd. De clown is de komiek en entertainer van het gezin. Wanneer een kind de rol aanneemt van de ouder is er sprake van rolomkering, of te wel parentificatie. En tot slot het meesterbrein; dit kind kan niets fout doen en krijgt altijd zijn zin, een soort prinsjes en prinsesjes. Uit het onderzoek van Zagefka et al. [67] bleek dat met name de rollen 'zondebok' en 'verloren kind' samenhangen met disfunctioneren van gezinnen. Wanneer kinderen in het gezinssysteem de rol van de ouders op zich nemen, is dit in ieder geval een teken dat het ouderlijke subsysteem niet naar behoren functioneert. Toch vonden de onderzoekers geen samenhang tussen parentificatie met gezinsdisfunctioneren. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat er ondanks dat er duidelijk aanwijzingen bestaan dat parentificatie negatieve effecten heeft voor het kind er ook positieve effecten zijn [68]. Meer onderzoek is zeker nodig om de verschillende aspecten van gezinsfunctioneren te bestuderen in relatie tot de rol, die individuele gezinsleden innemen.

In het McMaster Model [62] wordt gezinsfunctioneren gedefinieerd op basis van de mate waarin het gezin zijn taken, die nodig zijn voor de gezonde ontwikkeling van de gezinsleden, kan uitvoeren. Het gaat hierbij om probleemoplossend vermogen, communicatie, rollen, affectieve responsiviteit en betrokkenheid en gedragscontrole. De Gezinsklimaatschaal [64] brengt in kaart hoe gezinsleden het gezin ervaren aan de hand van drie dimensies; relatie, persoonlijke groei en systeembehoud en – verandering.

In veel modellen wordt ingezoomd op de dimensies flexibiliteit en adaptatie. Het verwijst naar het vermogen van een gezin om zich aan te passen aan veranderingen buiten en binnen het gezin. Dit heeft te maken met het derde aspect van een gezinssysteem.

Het gezin als een adaptieve zelforganisatie

Het gezin is een georganiseerd systeem dat in evenwicht wil blijven door communicatie en door onderlinge rollen. Maar het gezin is feitelijk in permanente wisselwerking met zijn omgeving, en is eigenlijk nooit volledig in evenwicht. Invloeden van buitenaf dragen bij aan veranderingen in het gezin. Dit is zichtbaar in het ecologische model van Bronfenbrenner [11] dat ik al eerder presenteerde. Dat opvoeding ook beïnvloed wordt door andere systemen laten bijvoorbeeld onderzoeken naar economische crises zien. Zo toonde onderzoek van Schneider et al. aan dat de economische recessie in 2008 leidde tot meer kindermishandeling [69]. Maar ook veranderingen bij individuele gezinsleden, bv wanneer een kind zich in de puberteit meer los maakt van het gezin, zal leiden tot veranderingen in het gezin (zie ook het transactionele model van Sameroff [48]).

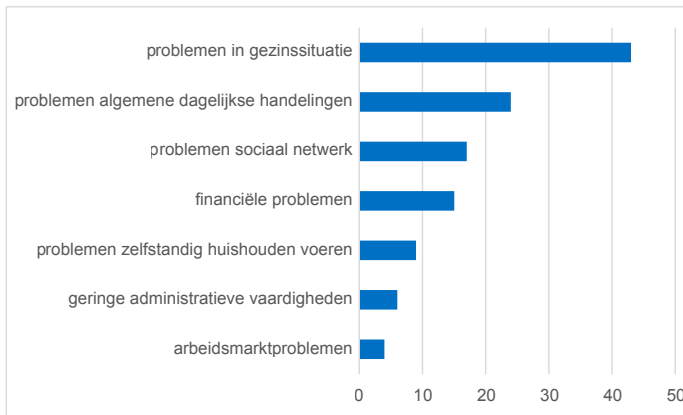
De eerste, grote, adaptatie binnen het gezin vindt plaats bij de geboorte of komst van een kind. Maar daarna zorgt steeds iedere verandering van binnen of buiten het gezin voor een nieuwe overgangperiode. Het kan hierbij gaan om bv. ziekte, verhuizing, overlijden, scheiding, economische crisis en werkloosheid. Maar het gaat ook om de ontwikkeling, die een gezin doormaakt in de verschillende levensfasen van het kind. De functie van een gezin in de baby-en peutertijd is een andere dan die van een gezin met pubers. Dit vergt dus om continue aanpassingen. Echter, volgens het circumplexe model van Olson zorgt zowel een te laag aanpassingsvermogen als een te hoge mate van aanpassing voor problemen. Onevenwichtige niveaus van aanpassingsvermogen worden gekenmerkt als rigide of chaotisch. Rigide gezinnen hebben doorgaans één autoritair persoon, die de leiding heeft over alle anderen in het gezin. De meeste beslissingen worden genomen door degene die de leiding heeft, zonder onderhandeling, compromissen en invloed van andere familieleden. Chaotische gezinnen kenmerken zich door onvoorspelbaar en beperkt leiderschap. Theoretisch is goed te verklaren waarom zowel een te hoog als een te laag aanpassingsvermogen niet goed zou zijn. In een gezin dat rigide is, steeds dezelfde regels blijft hanteren, ook bij het ouder worden van de kinderen, en dus vasthoudt aan de status quo, krijgen kinderen waarschijnlijk niet de mogelijkheden om te experimenteren en om zich te ontwikkelen tot zelfstandige personen. Aan een andere kant zorgt een chaotisch gezin voor onvoorspelbaarheid, waardoor de omgeving voor kinderen niet veilig is om zich te ontwikkelen. Gezinnen met een evenwichtig niveau van aanpassingsvermogen zijn in staat om te balanceren tussen stabiliteit en verandering, door regels of rollen te veranderen wanneer dat nodig en passend is. Echter er bestaat nagenoeg geen empirisch bewijs voor deze aannames en er lijkt eerder een lineair dan curvilineaar verband te bestaan [70, 71], met andere woorden hoe hoger de adaptatie hoe beter het functioneren van de gezinsleden is.

Al met al mogen we concluderen gezinsleden niet geïsoleerd functioneren van elkaar, maar dat ze onderling afhankelijk zijn. Dat heeft zowel consequenties voor beleid, praktijk, als onderzoek.

Gezinnen in beleid, praktijk en onderzoek

Om van 'zorg voor jeugd' meer 'zorg en ondersteuning voor jeugd en gezin' te maken, hebben beleid, praktijk en onderzoek elkaar hard nodig. In tegenstelling tot veel landen om ons heen, kent Nederland geen ondersteunend gezinsbeleid. De laatste nota gezinsbeleid dateert uit 2008. Volgens de Stichting Voor Werkende Ouders, het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, de Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang en het Magazine WIJ is het belangrijk om te monitoren hoe het met gezinnen gaat, om op basis van de resultaten beleid te maken. Dit gebeurt volgens hen onvoldoende in Nederland, vandaar dat zij dit jaar voor de tweede keer 'De staat van het gezin' hebben gepresenteerd. Dit doen ze aan de hand van een peiling onder 400 ouders, gesprekken, die met ouders zijn gevoerd en bestaande cijfers. De deelnemers aan de peiling en aan de gesprekken zijn niet representatief voor gezinnen in Nederland, maar de resultaten en de vergelijking van de resultaten met die van een jaar terug, geven wel enige redenen tot zorg. Een belangrijke conclusie is dat gezinnen zich weinig ondersteund voelen, tegelijkertijd voelen ze dat er wel veel van hen gevraagd wordt; ze moeten meer gaan werken, voor hun eigen ouders zorgen en niet te snel naar professionele hulp stappen [72].

We kunnen echter niet zeggen dat er helemaal niets gebeurt in Nederland. Alleen al in de eerste maanden van dit jaar zijn er meerdere rapporten verschenen, die allemaal aspecten van het gezin in Nederland aanstippen. Zo bracht in mei van dit jaar het Sociaal Cultureel Planbureau het rapport 'zicht op zorgen' uit [73]. Om meer in te zoomen op ouders, is ook het deelrapport 'meer zicht op ouders' verschenen [74]. Het geeft inzicht in de zorgen, problemen en hulpbronnen van ouders met minderjarige kinderen. Meer dan vier op de tien ouders ervaren problemen in de gezinssituatie. Ongeveer drie op de tien ouders maken zich zorgen om de opvoeding en ontwikkeling van het kind. Ruim één op de tien ouders heeft te maken met een stapeling van zorgen of problemen op tenminste drie levensdomeinen. Deze ouders hebben niet alleen zorgen over de opvoeding of ontwikkeling van hun kinderen, maar hebben ook geldzorgen of zitten in een sociaal isolement.



Figuur 9 Prevalentie van zorgen of potentiële problemen van ouders [74]

En tenslotte werden In juni van dit jaar de resultaten uit het onderzoek van de universiteit van Utrecht en het Trimbos instituut naar de mentale gezondheid van jongeren gepresenteerd [75]. Naast de conclusie, breed uitgemeten in de media, dat de mentale gezondheid van jongeren, met name die van meisjes verslechterd is, waren er ook interessante bevindingen over het gezin. Iets meer dan acht op de tien kinderen in het basisonderwijs ervaren veel steun uit het gezin (met name emotionele steun bij problemen en het nemen van beslissingen), maar dit percentage is wat lager onder jongeren op het voortgezet onderwijs (zeven op de tien). Iets soortgelijks is te zien als het gaat om makkelijk kunnen praten met moeder en vader. Over het algemeen kunnen basisschoolleerlingen makkelijker praten met hun ouders dan leerlingen uit het voortgezet onderwijs, en kinderen kunnen wat makkelijker praten met hun moeder dan met hun vader. Met name voor meisjes uit het voortgezet onderwijs blijkt dat ze steeds minder goed kunnen praten met hun ouders. Aangezien het vooral ook meisjes uit het voortgezet onderwijs zijn, die mentale problemen hebben, roept dit natuurlijk meteen de vraag op in hoeverre dit dan samenhangt met het minder goed kunnen praten met hun ouders.

Daarnaast blijken VWO leerlingen meer steun te ondervinden uit het gezin, net als kinderen uit gezinnen met een hoge welvaart en kinderen uit tweoudergezinnen. Een aantal van deze kenmerken hangt onderling met elkaar samen, waardoor het onduidelijk is waar het verschil in ervaren steun vandaan komt. Zo hangt het opleidingsniveau van kinderen in belangrijke mate samen met die van de ouders. En aangezien ouders met een VWO diploma over het algemeen ook banen hebben, die meer verdienen zullen die ook een hogere welvaart hebben. Net zoals tweoudergezinnen gemiddeld genomen ook een hogere welvaart

hebben dan eenoudergezinnen. Bovendien zeggen deze verschillen ook nog niets over het mechanisme dat er voor zorgt dat sommige kinderen zich meer ondersteund voelen dan andere. En we weten ook niet of meer ondersteuning al dan niet samenhangt met minder mentale problemen. En stel dat dit wel het geval is, wat zou dat dan kunnen betekenen voor beleid en praktijk?

Eén van de grote uitdagingen waar zowel beleid, praktijk en onderzoek voor staan is het ontrafelen van mogelijke causaliteit. Een samenhang zegt namelijk nog niets over een eventuele oorzaak-gevolg relatie. En ook al is onomstotelijk vastgesteld dat er een associatie bestaat tussen gezinsrelaties en -functioneren en ontwikkeling van kinderen, dat wil nog niet zeggen dat gezinnen per definitie invloed hebben op kinderen [76]. En dat we door het verbeteren van het functioneren van het gezin meteen ook verbetering bij kinderen zullen zien. Dit wordt bijvoorbeeld ook duidelijk wanneer naar de effecten van opvoedprogramma's (training voor ouders) op het gedrag van kinderen gekeken wordt. Want hoewel een dergelijke interventie zowel effecten heeft op zowel het voorkomen als verminderen van gedragsproblemen bij kinderen, blijken niet alle gezinnen evenveel profijt te hebben. [77]. Wat uit mijn betoog tot dusver duidelijk mag zijn geworden, is dat er binnen gezinnen een heel complex samenspel van elkaar beïnvloedende factoren plaatsvindt. En dat we veel meer onderzoek nodig zullen hebben om enig zicht te krijgen op wie, wanneer en onder welke omstandigheden baat zal hebben bij bepaalde interventies.

Hoewel we in Nederland geen allesomvattend gezinsbeleid kennen, blijkt uit de hervormingsagenda jeugd [78] wel degelijk een focus op gezinnen. Binnen de voorgestelde hervormingen voor de jeugdzorg wordt duidelijk uitgegaan van het idee dat de situatie van de jeugdige niet los valt te zien van de situatie van het gezin, en de eventuele problemen die daar spelen. Jeugdigen en gezinnen dienen zoveel mogelijk hun vragen en onzekerheden gezamenlijk en in hun eigen sociale netwerk op te pakken en moeten, als dat niet lukt, antwoorden laagdrempelig weten te vinden. Volgens de hervormingsagenda is er binnen de jeugdzorg nu vooral sprake van een individuele focus (op het kind). Van belang is dat er omslag gemaakt wordt naar een contextgerichte focus, waarbij de oplossing vooral gezocht wordt in een goede pedagogische basis. Dat is ook hetgeen het NJI in zijn rapport 'Opgroeien doe je samen' bepleit [79]. De pedagogische basis wordt gevormd door 1) pedagogische sociale relaties tussen ouders en kinderen, en tussen formele en informele medeopvoeders, en door 2) pedagogische leefomgevingen, zowel fysiek als online, bestaande uit voorzieningen, en diensten waar ouders, opvoeders, en kinderen gebruik van kunnen maken. Naast versterking van de pedagogische basis wordt in de hervormingsagenda ook ingezet op een brede blik binnen de jeugdhulp. Wanneer kinderen en gezinnen jeugdhulp nodig hebben, is het van belang dat deze steeds wordt ingezet met oog voor de situatie van het gezin waarin een

jeugdige opgroeit, zoals bijvoorbeeld, onderwijs, armoede, huisvestingsproblematiek, en problematiek van ouders (zoals ggz, verslaving, relatie- en scheidingsproblemen). Dit heeft als consequentie dat jeugdhulp steviger verbonden dient te worden aan andere domeinen zoals het onderwijs, jeugdgezondheidszorg en volwassenen-ggz. Ook de hervormingsagenda en de consequenties hiervan voor gemeentelijk beleid, de jeugdgezondheidszorg, jeugdhulp en de jeugd ggz bieden allerlei aanknopingspunten voor nader onderzoek. Zo deden we al eerder onderzoek naar jeugdzorgnetwerken in gemeenten [80, 81]. Daaruit bleek dat organisaties in deze netwerken wel onderling verbonden zijn, maar dat hun relaties over de tijd niet erg stabiel zijn. Bovendien bestaan er zoveel relaties in het netwerk, die onderhouden moeten worden, dat het de vraag is of dit wel reëel is en of er op deze manier niet onnodig veel tijd en geld verloren gaan. Een belangrijke vraag is dus wat de oproep om nog meer verbinding gaat betekenen voor organisaties in het jeugdzorgnetwerk? In ieder geval is het nu nog niet vanzelfsprekend dat de jeugdgezondheidszorg in iedere gemeente een centrale rol in het jeugdzorgnetwerk speelt. Natuurlijk zou het mooi zijn dat deze hervormingen inderdaad gaan leiden tot meer goed functionerende gezinnen. Maar dan moeten we er nu wel zaak van maken om vanaf het begin alle aanpassingen goed te monitoren. Wat doen die aanpassingen met gezinnen en leiden ze niet tot onverwachte, mogelijk ongewenste, gevolgen?

Het Nederlands Jeugdinstituut raadde eerder al gemeenten en wijkteams aan om in kaart te brengen wat de tien meest voorkomende vragen over opgroeien en opvoeden zijn waarmee zij te maken krijgen [82]. Die lijst zou de gemeenten kunnen helpen om op grond daarvan te kunnen bepalen wat er concreet nodig is aan inzet voor jongeren en gezinnen. Een rondje langs de gemeenten aangesloten bij de academische werkplaats jeugd, waar mijn leerstoel ondergebracht is, bracht aan het licht dat het nog niet zo makkelijk is om zo'n lijst boven tafel te krijgen. De lijsten, die ik ontving, gaven wel een hele globale indruk van het soort hulp dat gezinnen ontvangen hadden en de problematiek waarmee ouders aanklopten bij jeugdzorg. Maar doordat het én heel globaal was én de problemen elkaar onderling niet uitsloten, zijn dit soort lijstjes onvoldoende om beleid op vorm te geven. Tegelijkertijd snap ik het dilemma ook wel weer. Registratie kost tijd, tijd die dan weer ten koste gaat van de hulp, die geboden kan worden. Samen met de gemeenten ga ik de komende tijd bekijken wat er nodig is om op een zo efficiënt mogelijke manier zicht te krijgen op de belangrijkste problematiek.

Cijfers zeggen niet alles, maar geven wel inzicht en bieden aanknopingspunten om na te denken over de betekenis voor beleid, praktijk en nader onderzoek. In 2022 kregen 466.590 jongeren tot 23 jaar een vorm van jeugdzorg, iets meer jongens (54%) dan meisjes. Ongeveer 16 % van de jongeren in de leeftijd van 4 t/m 18 kreeg hulp [83]. Iets meer dan een kwart

van de jongeren (27,5%) in zorg woont in een eenoudergezin en bijna tweederde (63,8%) in een gezin met twee volwassenen. Er zijn 695.095 trajecten gestart in 2022, dat is gemiddeld genomen ongeveer 1,5 traject per kind. In bijna 10% van deze trajecten was er sprake van een herhaald beroep, dat wil zeggen dat de jongere in de vijf jaar voorafgaand aan hulp ook jeugdhulp heeft ontvangen. Van het aantal afgesloten trajecten in 2021 was dat in ongeveer driekwart van de gevallen volgens plan. De gemiddelde duur van een traject is iets meer dan 400 dagen. Vragen, die deze cijfers oproepen zijn o.a. waarom heeft een deel van de kinderen meer jeugdzorgtrajecten nodig, hoe komt het dat herhaald beroep nodig is, voor welke gezinnen geldt dat, wat betekent dat voor eventueel na- en vervolgzorg, en waarom lukt het in een kwart van de gevallen niet om een traject volgens plan af te ronden?

Onderzoek doen vanuit een gezinsystemische blik heeft consequenties voor onderzoeksdesigns, meetinstrumenten en statistische analyses [84]. Voor de onderzoeksdesigns geldt bijvoorbeeld dat er meerdere informanten uit het gezin betrokken moeten worden. Als we gezinskenmerken willen meten, kunnen we dat niet doen op basis één informant, want het is dan de grote vraag of we inderdaad een gezinskenmerk meten of wellicht meer een kenmerk van het individuele gezinslid. Het social relations model, als statistische tool, kan helpen om beoordelingen van individuele gezinsleden over hun relatie met andere gezinsleden uit een te rafelen in een individueel, dyadisch en gezinseffect [85]. Om meer zicht te krijgen op de elkaar beïnvloedende individuen en relaties binnen een gezinnen zijn longitudinale studies nodig met meerdere meetmomenten. Tot op heden ontbreekt een empirisch onderbouwde ontwikkelingstheorie over systeemverandering in gezinnen [84]. Deze zullen we echter wel nodig hebben om meer grip te krijgen op functionele en disfunctionele gezinssystemen.

Eén van de grote uitdagingen in gezinsonderzoek is het meten van gezinsfunctioneren. Veelal wordt er gebruik gemaakt van vragenlijsten. Maar daarnaast kan er ook gebruik gemaakt worden van observaties en (semi) gestructureerde interviews. De review van Pritchett [86] laat zien dat er meer dan 100 instrumenten zijn, die verschillende aspecten van gezinsfunctioneren meten. Volgens de onderzoekers zijn zelfrapportages waardevol als het gaat om het meten van bv opvoedgedrag en overtuigingen, maar minder als het gaat om het meten van bv hechting tussen ouders en kind. Daar zijn observaties van ouder-kind interacties veel geëigender voor.

Natuurlijk is het niet mogelijk is om alle mogelijke relaties en samenhangen in een gezin in één project onderzocht te krijgen. Soms zal er ingezoomd moeten worden op een klein onderdeel, om uiteindelijk weer een groter geheel te kunnen zien. Om te eindigen waar ik mee begonnen ben; er bestaan geen simpele oplossingen voor complexe problemen. Dat kan gewoonweg niet en dat mogen we ook niet denken, daar zijn ouders, kinderen en

gezinnen niet mee geholpen. Het ouders oproepen om niet te snel naar professionele hulp te stappen, gaat niet zomaar hun problemen oplossen. Het zomaar klakkeloos overnemen van model of behandeling X, Y, Z, met het idee dat daarmee alle problemen opgelost zullen zijn, werkt ook niet. Veel belangrijker is om na te gaan wat werkt voor wie en onder welke omstandigheden. Wat zijn de werkzame mechanismen van preventieve interventies en behandelingen? En waarom werkt iets wel voor het ene gezin, maar niet voor het andere. En als iets niet werkt, dan moeten we er ook mee durven te stoppen. Maar laat ons vooral steeds heel goed na blijven denken wat er gebeurt als we inzoomen op een specifiek aspect. Zien we dan mogelijk iets over het hoofd, of zou een bepaalde oplossing misschien wel weer voor andere problemen kunnen zorgen? Zo kunnen we met zijn allen langzaam maar zeker werken aan een systeem waar gezinnen en kinderen echt mee geholpen zijn.

Helaas kan ik niet zo gedetailleerd tekenen als Carlijn Kingma. Sterker nog, ik kan eigenlijk helemaal niet tekenen. Zou ik dat kunnen dan zou ik een groot doek vullen, waarin allerlei mogelijke relaties, processen en afhankelijkheden binnen en buiten het gezin gedetailleerd geschetst worden om duidelijk te maken dat het geheel erg complex is en dat we niet kunnen zonder radicaal systeemdenken.

O ja, op 15 mei is het internationale dag van het gezin. Dat wij die in Nederland niet kennen, geeft te denken.

Referenties

1. <https://carlijnkingma.com/>.
2. Meadows, D., *Denken in systemen*. 2008.
3. <https://brabantscan.nl/dashboard/jeugd--o-18-jaar/>.
4. <https://www.kinderrechten.nl/geschiedenis/>.
5. Adviesraden, *Jongeren en het zorgen voor hun morgen*. 2023.
6. https://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18#Verdrag_2.
7. Ince, D. and H. Kalthoff, *Opgroeien en opvoeden. Normale uitdagingen voor kinderen, jongeren en hun ouders*. 2020, Nederlands JeugdInstituut.
8. <https://longreads.cbs.nl/jeugdmonitor-2022/jongeren-in-nederland/>.
9. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/40/ruim-ee-half-miljoen-minderjarigen-in-complexe-gezinsverbanden>.
10. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/bevolkingspiramide>.
11. Bronfenbrenner, U., *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. 1979: Harvard university press.
12. Bertalanffy, L.v., *General system theory: Foundations, development, applications*. 1968: G. Braziller.
13. Cox, M.J. and B. Paley, *Understanding families as systems*. Current Directions in Psychological Science, 2003. **12**(5): p. 193-196.
14. McGarry, D.D., *Perceiving the pattern of organization in a family system*. Systems Research and Behavioral Science, 2002. **19**(5): p. 499-506.
15. Brown, S.L., *Marriage and Child Well-Being: Research and Policy Perspectives*. Journal of Marriage and Family, 2010. **72**(5): p. 1059-1077.

16. https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2023-07-01/o#Boek1_Titeldeel14_Afdeling1_Artikel247.
17. <https://www.kinderbescherming.nl/>.
18. Cowan, P.A. and C.P. Cowan, *Normative family transitions, couple relationship quality, and healthy child development*, in *Normal family processes: Growing diversity and complexity*, 4th ed. 2012, The Guilford Press: New York, NY, US. p. 428-451.
19. Laney, E.K., et al., *Becoming a Mother: The Influence of Motherhood on Women's Identity Development*. *Identity*, 2015. **15**(2): p. 126-145.
20. LeMasters, E.E., *Parenthood as crisis*. *Marriage and family living*, 1957. **19**(4): p. 352-355.
21. Figueiredo, B., et al., *Couples' relationship affects mothers' and fathers' anxiety and depression trajectories over the transition to parenthood*. *Journal of Affective Disorders*, 2018. **238**: p. 204-212.
22. Christie, H., et al., *The transition to parenthood following a history of childhood maltreatment: a review of the literature on prospective and new parents' experiences*. *European journal of psychotraumatology*, 2017. **8**(sup7): p. 1492834.
23. DiLillo, D. and A. Damashek, *Parenting characteristics of women reporting a history of childhood sexual abuse*. *Child Maltreatment*, 2003. **8**(4): p. 319-333.
24. Pasalich, D.S., et al., *Child abuse history in teen mothers and parent-child risk processes for offspring externalizing problems*. *Child abuse & neglect*, 2016. **56**: p. 89-98.
25. Rijlaarsdam, J., et al., *Maternal childhood maltreatment and offspring emotional and behavioral problems: Maternal and paternal mechanisms of risk transmission*. *Child maltreatment*, 2014. **19**(2): p. 67-78.
26. Cicchetti, D. and S.L. Toth, *Child maltreatment and developmental psychopathology: A multilevel perspective*. *Developmental psychopathology*, 2016. **3**: p. 457-512.

27. Rothenberg, W.A., et al., *Profiling Families in Conflict: Multigenerational Continuity in Conflict Predicts Deleterious Adolescent and Adult Outcomes*. Journal of Family Psychology, 2017. **31**(5): p. 616-628.
28. Cui, M. and R.D. Conger, *Parenting behavior as mediator and moderator of the association between marital problems and adolescent maladjustment*. Journal of Research on Adolescence, 2008. **18**(2): p. 261-284.
29. Fosco, G.M. and B.C. Bray, *Profiles of Cognitive Appraisals and Triangulation Into Interparental Conflict: Implications for Adolescent Adjustment*. Journal of Family Psychology, 2016. **30**(5): p. 533-542.
30. Schrodtt, P. and J.R. Shimkowski, *Feeling caught as a mediator of co-parental communication and young adult children's mental health and relational satisfaction with parents*. Journal of Social and Personal Relationships, 2013. **30**(8): p. 977-999.
31. Davies, P.T., et al., *Transactional cascades of destructive interparental conflict, children's emotional insecurity, and psychological problems across childhood and adolescence*. Development and Psychopathology, 2016. **28**(3): p. 653-671.
32. Ran, G., et al., *The Association between Interparental Conflict and Youth Anxiety: A Three-level Meta-analysis*. J Youth Adolesc, 2021. **50**(4): p. 599-612.
33. Simpson, E.G., *Interparental Conflict and Adolescent Adjustment: A Narrative Review of Bidirectional Pathways*. Adolescent Research Review, 2020. **5**(3): p. 307-316.
34. Zhao, F.Q., et al., *The Association between Coparenting Behavior and Internalizing/ Externalizing Problems of Children and Adolescents: A Meta-Analysis*. International Journal of Environmental Research and Public Health, 2022. **19**(16).
35. Steutel, J. and D. de Ruyter, *Wat is opvoeding?* Pedagogiek, 2019. **39**(1): p. 53-77.
36. Darling, N. and L. Steinberg, *Parenting style as context: An integrative model*. Psychological Bulletin, 1993. **113**: p. 487-496.
37. Locke, L.M. and R.J. Prinz, *Measurement of parental discipline and nurturance*. Clinical Psychology Review, 2002. **22**(6): p. 895-929.

38. Maccoby, E. and J. Martin, *Socialization in the context of family: Parent-child interaction*. EM Hetherington ve PH Mussen, (Ed.), *Handbook of child psychology: Socialization, personality, and social development (1-101)*. 1983, New York: Wiley.
39. Towe-Goodman, N.R. and D.M. Teti, *Power assertive discipline, maternal emotional involvement, and child adjustment*. *J Fam Psychol*, 2008. **22**(4): p. 648-51.
40. Philbrook, L.E. and D.M. Teti, *Bidirectional associations between bedtime parenting and infant sleep: Parenting quality, parenting practices, and their interaction*. *J Fam Psychol*, 2016. **30**(4): p. 431-41.
41. Hernández, J.A.R., et al., *Influence of Parental Styles and Other Psychosocial Variables on the Development of Externalizing Behaviors in Adolescents: A Systematic Review*. *The European journal of psychology applied to legal context*, 2019. **11**(1): p. 9-21.
42. Gorostiaga, A., et al., *Parenting Styles and Internalizing Symptoms in Adolescence: A Systematic Literature Review*. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2019. **16**(17): p. 3192.
43. Masud, H., et al., *Parenting styles and aggression among young adolescents: a systematic review of literature*. *Community mental health journal*, 2019. **55**: p. 1015-1030.
44. McLeod, B.D., J.J. Wood, and J.R. Weisz, *Examining the association between parenting and childhood anxiety: a meta-analysis*. *Clin Psychol Rev*, 2007. **27**(2): p. 155-72.
45. McLeod, B.D., J.R. Weisz, and J.J. Wood, *Examining the association between parenting and childhood depression: A meta-analysis*. *Clinical Psychology Review*, 2007. **27**(8): p. 986-1003.
46. Pinquart, M., *Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis*. *Developmental psychology*, 2017. **53**(5): p. 873.
47. Pinquart, M., *Associations of Parenting Styles and Dimensions with Academic Achievement in Children and Adolescents: A Meta-analysis*. *Educational Psychology Review*, 2016. **28**(3): p. 475-493.

- 48: Sameroff, A., *Transactional models in early social relations*. Human development, 1975. **18**(1-2): p. 65-79.
- 49: Oldehinkel, A.J. and J. Ormel, *Annual Research Review: Stability of psychopathology: lessons learned from longitudinal population surveys*. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 2023. **64**(4): p. 489-502.
- 50: van der Storm, L., et al., *Maternal and Paternal Parenting and Child Prosocial Behavior: A Meta-Analysis Using a Structural Equation Modeling Design*. Marriage & Family Review, 2022. **58**(1): p. 1-37.
- 51: Berkien, M., et al., *Children's perceptions of dissimilarity in parenting styles are associated with internalizing and externalizing behavior*. European Child & Adolescent Psychiatry, 2012. **21**(2): p. 79-85.
- 52: Ryan, S.M. and T.H. Ollendick, *The Interaction Between Child Behavioral Inhibition and Parenting Behaviors: Effects on Internalizing and Externalizing Symptomology*. Clinical Child and Family Psychology Review, 2018. **21**(3): p. 320-339.
- 53: Bolger, N., et al., *Causal processes in psychology are heterogeneous*. J Exp Psychol Gen, 2019. **148**(4): p. 601-618.
- 54: Belsky, J., *The determinants of parenting: A process model*. Child development, 1984: p. 83-96.
- 55: Taraban, L. and D.S. Shaw, *Parenting in context: Revisiting Belsky's classic process of parenting model in early childhood*. Developmental Review, 2018. **48**: p. 55-81.
- 56: Zemp, M., et al., *A systematic review and meta-analysis of the associations between interparental and sibling relationships: Positive or negative?* PLoS One, 2021. **16**(9): p. e0257874.
- 57: Liu, C. and M.N.A. Rahman, *Relationships between parenting style and sibling conflicts: A meta-analysis*. Front Psychol, 2022. **13**: p. 936253.
- 58: Buist, K.L., M. Deković, and P. Prinzie, *Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis*. Clinical Psychology Review, 2013. **33**(1): p. 97-106.

59. Waid, J.D., et al., *The role of siblings in the development of externalizing behaviors during childhood and adolescence: a scoping review*. Journal of Family Social Work, 2020. **23**(4): p. 318-337.
60. Schleider, J.L., et al., *Parental Psychopathology and Treatment Outcome for Anxious Youth: Roles of Family Functioning and Caregiver Strain*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2015. **83**(1): p. 213-224.
61. Olson, D., *FACES IV and the Circumplex Model: Validation Study*. Journal of Marital and Family Therapy, 2011. **37**(1): p. 64-80.
62. Miller, I.W., et al., *The McMaster Approach to Families: theory, assessment, treatment and research*. Journal of Family Therapy, 2000. **22**(2): p. 168-189.
63. Beavers, R. and R.B. Hampson, *The Beavers Systems Model of Family Functioning*. Journal of Family Therapy, 2000. **22**(2): p. 128-143.
64. Moos, R.H., *Conceptual and empirical approaches to developing family-based assessment procedures – resolving the case of the Family Environment Scale*. Family Process, 1990. **29**(2): p. 199-208.
65. Renzaho, A., et al., *Family functioning, parental psychological distress and child behaviours: Evidence from the Victorian child health and wellbeing study*. Australian Psychologist, 2013. **48**(3): p. 217-225.
66. Jacobvitz, D., et al., *Observations of early triadic family interactions: Boundary disturbances in the family predict symptoms of depression, anxiety, and attention-deficit/hyperactivity disorder in middle childhood*. Development and Psychopathology, 2004. **16**(3): p. 577-592.
67. Zagefka, H., et al., *Family Roles, Family Dysfunction, and Depressive Symptoms*. Family Journal, 2021. **29**(3): p. 346-353.
68. Masiran, R., et al., *The positive and negative aspects of parentification: An integrated review*. Children and Youth Services Review, 2023. **144**.
69. Schneider, W., J. Waldfogel, and J. Brooks-Gunn, *The Great Recession and risk for child abuse and neglect*. Children and Youth Services Review, 2017. **72**: p. 71-81.

70. Zeng, S.Y., et al., *The Longitudinal Relationships between Family Functioning and Children's Conduct Problems: The Moderating Role of Attentional Control Indexed by Intraindividual Response Time Variability*. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 2022. **44**(3): p. 862-874.
71. Craddock, A.E., W. Church, and A. Sands, *Family of origin characteristics as predictors of perfectionism*. *Australian Journal of Psychology*, 2009. **61**(3): p. 136-144.
72. Winsemius, M., et al., *De Staat van het Gezin 2023*. 2023.
73. Klerk, M.d., et al., *Zicht op zorgen*. 2023.
74. Bucx, F., E. Eggink, and M.d. Klerk, *Meer zicht op ouders*. 2023.
75. Dopmeijer, J., et al., *Harder Better Faster Stronger?* 2023.
76. Cowan, P.A. and C.P. Cowan, *Interventions as tests of family systems theories: Marital and family relationships in children's development and psychopathology*. *Development and Psychopathology*, 2002. **14**(4): p. 731-759.
77. Weeland, J., K.O.W. Helmerhorst, and N. Lucassen, *Understanding differential effectiveness of behavioral parent training from a family systems perspective: Families are greater than "some of their parts"*. *Journal of Family Theory & Review*, 2021. **13**(1): p. 34-57.
78. <https://open.overheid.nl/documenten/addec5d5-279c-40de-b607-7b64e8441602/file>.
79. Hoex, J., S.V., M. Balledux, P. Speetjens en C. Vink, *Opgroeien doe je samen. Bouwen aan een stevige pedagogische basis*. 2022.
80. Blanken, M., et al., *Cross-sectoral collaboration: comparing complex child service delivery systems*. *J Health Organ Manag*, 2022. **36**(9): p. 79-94.
81. Blanken, M., et al., *Intersectoral collaboration at a decentralized level: information flows in child welfare and healthcare networks*. *BMC Health Serv Res*, 2022. **22**(1): p. 449.
82. NJI, *Het groeiend jeugdzorggebruik. Duiding en aanpak*. 2021.

83. <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/20312NED/table?ts=1689840189001>.
84. Cowan, P.A., *A Systems Approach to Theory, Measurement, and Intervention in the Study of Family Conflict*. Human Development, 2019. **63**(1): p. 71-77.
85. Loeys, T., M. Fonteyn, and J. Loncke, *A Practical Tool for Family Assessment Based on the Social Relations Model*. Frontiers in Psychology, 2021. **12**.
86. Pritchett, R., et al., *Quick, simple measures of family relationships for use in clinical practice and research. A systematic review*. Family Practice, 2011. **28**(2): p. 172-187.

Dankwoord

Meneer de rector, geachte toehoorders, hiermee ben ik aan het einde van mijn betoog gekomen. Degenen in de zaal, die me een beetje beter kennen, weten dat ik het verschrikkelijk heb gevonden om hier zo alleen op het podium te staan. Die bescheidenheid en graag op de achtergrond te willen blijven, heb ik niet van een vreemde; de appel valt niet ver van de boom. Dat neemt niet weg dat ik niet geniet van mijn werk en dat ik als bijzonder hoogleraar graag mijn steentje bij wil dragen aan de verbetering van zorg voor jeugd en gezin. Maar dat kan ik natuurlijk niet alleen, sterker nog dat is gewoonweg onmogelijk om in mijn eentje te doen. Ik ben dus velen dank verschuldigd dat ik hier vandaag mag staan.

Allereerst het College van Bestuur van Tilburg University, en het bestuur van de Tilburg School of Social and Behavioural Sciences in het door hen in mij gestelde vertrouwen.

Daarnaast gaat heel veel dank uit naar de organisaties binnen de Academische Werkplaats Jeugd, die het vestigen van deze leerstoel mogelijk hebben gemaakt. Dat zijn de gemeenten Tilburg, Breda en Eindhoven, de GGD-en Hart voor Brabant, West-Brabant en Brabant Zuidoost, GGZ Eindhoven, De Viersprong, Sterk Huis, Combinatie Jeugdzorg, Koraal groep, de Nederlandse Stichting voor het Dove en Slechthorende Kind, LOC Waardevolle Zorg, Avans Hogeschool en Fontys Hogeschool.

Binnen Tranzo gaat mijn dank allereerst uit naar Henk Garretsen, voormalig voorzitter van het departement, die mij in 2009 de kans bood om me als coördinator van de Academische Werkplaats Publieke Gezondheid verder te ontwikkelen als wetenschapper. En uiteraard ben ik ook Dike van der Mheen, huidige voorzitter, veel dank verschuldigd in het vertrouwen dat zij in mij uitsprak bij mijn benoeming, maar ook nu nog steeds door mij naar voren te schuiven als begeleider bij een aantal onderzoeken van de AW Verslaving.

Daarnaast wil ik alle leden van de AW Jeugd hartelijk danken voor de interessante discussies tijdens lunchbijeenkomsten, werkgroepbijeenkomsten en onze vele bilaterale overleggen. Speciaal wil ik hier Chijs van Nieuwenhuizen noemen, wiens leerstoel net als die van mij, door alle eerder genoemde partijen gevestigd is. En zeker ook Hedwig van Bakel, die als hoogleraar verbonden is aan deze werkplaats, maar met andere vestigende instanties. Het samen sparren, mopperen, appen, last minute subsidievoorstellen indienen, het maakt onze samenwerking heel bijzonder. Mariëlle Cloin, die als coördinator verbonden is aan de werkplaats en naast het succesvol zijn in het binnenhalen van subsidieaanvragen, cliëntenparticipatie meer handen en voeten geeft. En uiteraard Floor Kersteman, zonder haar was ik echt reddeloos verloren en zou mijn agenda één grote puinhoop zijn. Liesbeth, Mariëlle, Bernadette, Jennifer, Esther, Sabina, Rachel, Naomi, Caroline, Manon, jullie vormen het hart van mijn werk. Het samen met jullie nadenken over een grote verscheidenheid aan onderwerpen

binnen het thema 'zorg voor jeugd en gezin', het puzzelen over onderzoeksopzetten, het analyseren van gegevens, het schrijven van artikelen, het maakt dat ik iedere dag weer met plezier naar mijn werk fiets.

Al eerder genoemd, ik maak ook zo af en toe een uitstapje naar de AW Verslaving. Rob Bovens, de Ik Pas interventie is jouw kindje, die je koestert. Maar Ik Pas is inmiddels al aardig gegroeid en vraagt andere opvoedvaardigheden. Je mag hem als ouder best wel wat loslaten. Sterker nog, voor een gezonde ontwikkeling is het juist belangrijk om je als ouder wat meer naar de achtergrond te verplaatsen. Ik zal er alles aan doen om te zorgen dat de interventie de weg naar volwassenheid gaat vinden. Andrea Rozema, wat ontzettend leuk, dat jij als voormalige promovenda nu mijn directe collega bent bij de begeleiding van de Ik Pas onderzoekers. Nathalie, Jacqueline en Annelien; jullie gunnen mij een inkijkje in de alcoholonderzoeken. Dank daarvoor.

Mijn vrienden. Wat fijn om jullie om me heen te hebben. Weekendjes weg, verrassingsreisjes, samen eten, koken, wandelen, en discussiëren over kleine en grote onderwerpen. Het helpt allemaal om me weer op te laden. Bovendien is steun vanuit de sociale omgeving onontbeerlijk om te kunnen blijven presteren.

Mijn schoonouders, Riet en Piet, jullie zijn inmiddels ook al weer heel wat jaartjes in mijn leven. Jullie hebben me een uniek inkijkje gegeven in jullie gezin, dat deels leek op mijn gezin van herkomst, maar zeker ook heel anders was. Samen met jullie zoon, Peter, heb ik geprobeerd om het beste van beide werelden te verenigen in de opvoeding van onze kinderen. Veel verbondenheid, maar niet te veel en duidelijke regels, maar niet te rigide.

Mijn ouders, Jo en Ad, voor wie de academische wereld een totaal andere wereld is dan die waar zij in leven. Zij hebben me altijd gesteund in mijn ambities. Als ik al last had van prestatiedruk, dan legde ik me die zelf op. Mijn ouders waren altijd al trots, ongeacht wat ik deed of werd.

En dan tot slot mijn eigen gezin. Hoewel, volgens de definitie van VWS zijn we geen gezin meer. Aangezien Ivo en Maaïke niet meer thuis wonen zijn we eerder een leeg nest. Maar toch, als zij het over thuis hebben dan hebben ze het over hun kamer in Nijmegen of Eindhoven. En wij zijn thuis-thuis. Dat thuis in het kwadraat klinkt dan toch wel weer heel erg positief. Ivo en Maaïke, jaren heb ik stukken van jullie gelezen (opdrachten voor Nederlands, Engels, profielwerkstukken etc. etc.). Nu waren de rollen even omgedraaid; Ivo las stukken van deze oratie en Maaïke maakte de figuren. Wat ontzettend leuk dat jullie dat hebben gedaan. En wat ontzettend fijn dat jullie onze kinderen zijn. Waarschijnlijk zegt

iedere ouder dat, maar wij zijn enorm trots op jullie en vinden het mooi om te zien hoe jullie je als jongvolwassenen staande houden in deze wereld. En tenslotte, Peter, ik schreef het 25 jaar geleden al in mijn proefschrift. Dat ene zinnetje, we weten het samen nog steeds wel. Het hoeft niet zwart op wit.

Ik heb gezegd.

Colofon

vormgeving

Beelenkamp Ontwerpers, Tilburg

fotografie omslag

Maurice van den Bosch

opmaak en druk

Studio | powered by Canon